

Euskarazko Hedabideen Ikerketa Zentrua

Ludger Mees (EHUko Euskara Errketoreordea)

Bilbo, 2004/11/11

Gaurko nire gogoetak aurkeztu aurretik, poema batekin natorkizue. Poemagilea Hans-Magnus Enzensberger dugu, Alemaniako intelektual, idazle, editore eta kazetari handienetarikoa bat, hain zuzen. Hitzaldi hau prestatzen ibili nintzenean, Enzensbergerrek orain dela urte dezente idatzitako poema hau eskuartera iritsi zitzaidan. 1971koa da eta 1968ko Maiatzeko Mugimenduan ibilitako ustezko iraultzaile eta teorilari ezkertiarrei zuzendutako kritika bat dugu testu hau. Kontuan hartu behar da garai horretan Enzenberger berak zuzentzen zuen aldizkari ezagun bat (“Kursbuch”) Maiatzako mugimendu horren plataforma garrantzitsua izan zela eta poema hau nolabaiteko autokritika baten ukitua ere baduela. Izenburua honako hauex: “Ber-Heziketarekin ditugun zailtasunei buruz”. Hona hemen poema honen zati bat euskaratua:

“Benetan bikainak dira
plangintza handi guzti hauek:
Urrezko Aroa,
Jainkoaren Erreinua lurrean,
Estatuaren heriotza.
Benetan, oso ulergarriak dira.

Badago, halere, arazo txiki bat: jendea.
Jendeak beti eta leku guztietan molestatzen baitu.
Den dena jartzen du hankaz gora jendeak.

Gizadiaren askapena agendan dagoenean,
Jendea ile-apaindegira joaten da.
Kemenez eta ilusioaz abangoardiaren parean ibili ordez,
Esaten dute: Orain gustura hartuko nuke garagardo bat.
Gauza duin eta justu baten alde borrokatu beharrean,
Barize eta elgorriaren aurka borrokatzen dute.
Momentu erabakigarria iritsi denean,
Postontzi bat edota ohe baten bila abiatzen dira.
Milurteko berria hastear dagoen unean bertan,
Arropa garbitzea bururatzen zaie (...).”

Zer arraiio egiten ote du horrelako poema batek Euskarazko Kazetaritzaren Kongresu batean? Bada, erantzuna oso garbi daukat eta horregatik hain zuzen ere ekarri dut onera: Hemen, azken finean, idazleak egiten duen autokritika, nahiz eta beste garai batekoa eta testuinguru guztiz desberdin batekoa izan, guretzat eta gure euskal

testuinguru honetan ere oso baliagarria dela iruditzen zait. Izan ere, hemen gure artean ere askotan hitz eta gauza oso potoloei buruz hitz egitea eta haserretzea gustatzen baitzaigu. Bien bitartean, ordea, jendea eta gizartearen eguneroko kezkek, arazoak eta egonezinak ahaztu egiten zaizkigu. Edo beste modu batez esanda: askatasuna, burujabetza, independentzia eta autonomiari buruz aritzen garenean, nor gogoratzen ote da garagardoa, barizeak eta elgorriarekin? Kongresu hau benetan urrats garrantzitsua da jarrera honekin bukatzeko eta euskal gizarteak duen benetako arazo bati buruz modu eraikitzaile batez eztabaidatzeko. Eta hori egiten denean, Euskal Herriko Unibertsitateak bertan egon behar du, parte hartu behar du, ekarpenak egin behar ditu euskal gizartearen garatu nahi duen papera eta funtzioa benetan bete nahi badu.

Aipatu dudan arazoa euskal kazetaritzaren egoera da, eta kasu honetan bereziki euskaraz egiten den kazetaritzarena. Informazioaren gizarte honetan, Manuel Castellsen definizio ezaguna erabiltzearen, hedabideetan ez dagoenak ez du existitzen, eta alderantziz, gizarte batek ez badu hedabide sistema osasuntsu eta garaturik, gizarte hori ez da gizarte normalizatu bat. Euskal Herriko gizartearen kasuan, denok badakigu komunikazioaren mundu honetan gaztelaniaren nagusitasuna ia erabatekoa dela eta euskararen presentzia nahiko mugatua dela. Ondorengo anekdota txiki hau kontatzearekin nahikoa dela, hola iruditzen zait niri behintzat, egoera hori bere zorrotzasun guztiarekin begi bistan jartzeko: Orain dela egun gutxi batzuk gaztelaniaz argitaratzen den egunkari batean, zuzendariari zuzendutako gutun bat irakurri nuen. Gutuna gaztelaniaz zegoen idatzita eta “eskerrik asko” hitzekin bukatzen zen, hori bai, “eskerrik” hitza zetaz idatzita zegoen. Niri beti iruditu izan zait “eskerrik asko” esan eta idatzi ahal izateko, ez zela beharrezkoa Euskaltzaina izatea, ezta gutxiagorik ere, are gutxiago, kultur eta heziketa maila dezenteko pertsonetaz ari garenean. Esan nahi dudana da arazoa ez datzala gutuna idatzi dutenengan, baizik eta egunero hitzak, esaldiak eta artikulua idazten eta argitaratzen dutenengan. Kuriositateak jota, hartu nituen eskura neuzkan hemengo beste zenbait egunkari eta hauxe aurkitutakoa: guztiek argitaratu zuten aipaturiko gutuna, eta guztiek akats berberarekin, hau da, egunkarietako kazetari eta arduradunen artean inor ez zen akatsez jabetu, inork ez baitzuen zuzendu. Imajinatzen al duzue horrelakorik Katalunian edo Galizian? Gaztelaniaz argitaratzen den bertako prentsan gaizki idatziko ote lituzke baten batek “eskerrik asko” hitzok katalanez edo galegoz? Hauxe da gakoa eta hementxe dugu, bere gordintasunik gordinenean, euskararen egoera Euskal Herriko hedabideen sisteman.

Jakina, denok badakizue zertxobait, baina zoritxarrez, agian ez gehiegi, exageratzen ari naizela. Kongresu honetan bildutako hizlari eta entzuleen kopurua ikustea besterik ez dago berehala konturatzeko badagoela lehen azaldutako errealitate ilun horri aurre egiteko beste errealitate bat ere. Izan ere, azken urteotan, euskaraz lan egiten duen kazetaritza sare zabal samarra garatu baita. Garapen hau gizarte mailan dagoen behar eta borondatearen ondorioa baino ez da izan, eta, gaineratuko nuke, neurri handi batez ere erakundeek borondate hori babesteko jartzen ari diren laguntzaren ondorioa ere. Horrela, telebistetatik hasita tokian tokiko egunkarietara iritsi arte, irratiak eta aldizkariak ahaztu barik, pixkanaka pixkanaka lehen aipaturiko hedabide sistema euskaldun eta normalizatu baten alderako urratsak egiten ari gara. Gure Unibertsitateak, eta bereziki euskaraz aritzen diren kazetariak trebatzen dituen Gizarte Zientzien eta Komunikazioaren Fakultateak ekarpen handiak egin ditu azken urteotan.

Hala eta guztiz ere, ekarpen horiek agian borobildu eta handitu beharko genituzkeela iruditzen zaigu Euskal Herriko Unibertsitatearen zuzendaritza gure gain hartu berri dugunoi behientzat. Izan ere, errealitate berri bat sortzen den egoera guztietan bezalaxe, oraingo honetan ere aldi berean arazo, galdera eta behar berriak sortzen baitira. Egia esan, gai honetan aditua ez baldin banaiz ere, inpresioa daukat euskaraz jarduten duten komunikabideen edapenaren errealitate berri honek gutako asko ez ustean harrapatu gaituela. Inpresioa daukat, komunikabide horiek egunez egun elikatzeke burutzen ari garen lan dinamikak jan egiten gaituela. Egunerotasunak ezartzen digun presak eta noiznahi sortzen diren buruhauste txikiek ez digute hausnartzeko denborarik uzten. Badakigu zertan ari garen eta zer egin behar dugun gure kazeta edo programaren hurrengo alea ateratzeko, baina beti dena dakiten iluminatu gutxi batzuk kenduta, ez dakigu oso ondo nora joan nahi dugun, zer eta nola hobetu dezakegun eta zer oihartzun jasotzen duen gure lanak. Galdera asko daude, hipotesiren bat edo beste, eta erantzunik ia batez. Hona hemen bururatzen zaizkidan galdera horietako batzuk:

Nolakoa da euskarazko kazetaritzaren oraingo eta balizko merkatua?

Nola lor liteke herri erakundeekiko dependentzia ekonomikoa gutxitzea eta inizatiba pribatuaren interesa areagotzea?

Zergatik funtzionatzen ote du publizitatearen munduak ia erabat gaztelaniaz?

Errealitatea ala mitoa euskarazko kazetaritza eta abertzaletasunaren arteko ustezko lotura historikoa, eta, errealitatea balitz, -eta uste dut errealitatea badela-, nola

zabaldute liteke euskarazko kazetaritza eta bere ekoizpena abertzalea ez den gizartearen beste esparruetara?

Ba al dago modurik orain nahiko sakabanaturik dabilzan euskarazko kazetarien lana eta ahaleginak koordinatzeko eta, bakoitzak bere txokotik, elkartzeko?

Zer baliabide dauzkagu eguneroko gure lanaren kalitatea hobetzeko? Nola hitz egin edo idatzi behar dugu gure hizkuntzaren erregistroak bere aberastasun guztiarekin lantzeko, eta, aldi berean, gure lanaren ekoizpena ulergarri eta erakargarri egiteko?

Horrelako beste galdera asko mahaigaineratu nitzake, baina horretarako denborarik ez dago. Gainera, ez naiz horretarako pertsonarik egokiena, kazetaria ez naizelako (nire aita, bai, ordea). Dena dela, hemen ez nago kazetaria bezala, baizik eta Euskal Herriko Unibertsitateko ordezkari bezala eta funtzio honetan bai agindu dezakedala Unibertsitateak eta bere zuzendaritza taldeak borondate osoa duela galdera horiek formulatzen, eztabaidatzen eta, ahal dela, erantzuten laguntzeko. Izan ere, guri iruditzen baitzaigu Unibertsitatean ditugun giza baliabidez eta sortzen ari garen jakintzaz baliatuz, Unibertsitatea eta gizartearen arteko lotura estutzeko unea heldu dela. Euskararen normalizazioa bultzatu nahi badugu, ez dela nahikoa Unibertsitatearen barruan aritzeko uste dugu. Askotan egiten zaigun kritikak dionez, ez dakigu egiten dugun lana gizarteratzen, ez dakigu guk landu duguna gizarteari eskaintzen. Kritika honen ildotik eta kazetaritzaren gaiari helduz, esan genezake ez gara nahiko saiatu euskal kazetaritzaren inguruan Unibertsitatearen barruan ditugun giza baliabideak eta jakintza gizartearen zerbitzuetan jartzen.

Gabezi hori gainditu nahi dugu eta horretarako euskarazko komunikazio-esparrua aztergai izango duen Unibertsitateko Ikerketa Institutu bat sortzea proposatzen dugu. Orain ez da momentu egokia Institutu horrek bete beharko dituen eginbeharrak xehetasun guztiarekin zehazteko. Horretarako, kongresu hau amaitu eta gero, ekimen honetan parte hartu nahiko luketen adituak bilduko ditut eta bilera horietan saiatuko gara amankomuneko diagnostiko batera heltzen. Nik hemen bakar bakarrik aurreratu nahi ditut nire ustez bete beharreko ezinbesteko bi baldintzak:

1. Gure Unibertsitateko Estatutuen VI. Kapituluaren jasotako Ikerkuntza Institutuei buruzko arauak errespetatzea (besteak beste 206. artikulua: “Unibertsitateko ikerketa institutuen finantzabidea eurek sortutako baliabideez bermatu beharko da.”).

2. Euskarazko kazetaritzaren esparru desberdinetako interesak jasotzea eta horrela gizartearen aniztasuna bermatzea.

Denbora izango dugu guzti horretaz lasai eta patxadaz aritzeko. Jakina, ekimen honek fruituak ematea nahi badugu, denon arteko elkarlanean oinarritu beharko dugu berari. Euskara Errektoreorde hau prest dago hori lortu dezagun beharrezko diren ahalegin guztiak egiteko. Azkenean, ekimena gauzatuko balitz, hemendik ehun urtetara edo, agian “eskerrik asko” hitzak ondo idatzita eta guzti aurkituko ditugu baita gaztelaniazko hedabideetan ere. Hori gertatuko balitz, -eta haserako poemara itzultzeko- iraultza txiki bat egingo genuen garagardoa ahaztu gabe.